

(11)

TÜRK DÜNYASINDA BİLİMSEL VE AKADEMİK İŞBİRLİĞİ POLİTİKALARININ PSİKO-SOSYAL ANALİZİ

Yard. Doç. Dr. Kasım TATLILIOĞLU*

ÖZET

20. yüzyılın sonu ve 21. yüzyılın başında bölgesel düzeyde ve tüm dünyada ülkeler arasındaki sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi, askeri ve teknolojik ilişkileri derinden etkileyen köklü değişimler ve gelişmeler yaşanmıştır. Başta Sovyet Rusya olmak üzere Yugoslavya gibi ülkelerin parçalanması Orta Asya, Kafkasya ve Balkanlar'da Bazı Türk Devletleri'nin bağımsızlıklarını bazılarının da özerkliğini kazanmalarını sağlamıştır. Bu devlerin bağımsızlığını ilk önce Türkiye Cumhuriyeti devleti tanımış, tanınması içinde uluslararası platformlarda yoğun çaba harcamıştır.

Soğuk savaş döneminde tarafsız kalan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, bu tarihi fırsatların ortaya çıkması ile süratli bir şekilde yeni bir strateji geliştirme gereğini hissetmiştir. Ancak, yıllarca izlenen yanlış devlet politikası ve taassubcu bürokratik yöneticiler yüzünden Türkiye devlet olarak birçok yönlerden hazırlıksız yakalandı. Ancak, devletin bu boşluğunu kısa sürede sivil toplum kuruluşları doldurdu ve Türk Dünyası ile ilişkiler böylece yeni bir ivme kazandı. Bu süreçte kurulacak ikili ilişkilerin Türkiye'nin bölgesel aktör haline geleceği kanaatini güçlendirdi. Çünkü köklü bir geçmişi olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin, Orta Asya, Kafkasya ve Balkan ülkeleri ile sosyal, kültürel, dini, tarihi ve stratejik olarak ortak bir geçmişi vardır.

Ortak dil, din, tarih, soy, medeniyet ve kültür birliğine sahip olan bu devletlerin ve milletlerin sağlıklı, yapıcı ve güven esasına dayalı birliktelikleri bir zorunluluktur. Türk Dünyasının ünlü düşünürü İsmail Bey Gaspıralı'nın, *"Dilde, Fikirde, İşte Birlik"* düşüncesi de kurulacak sağlıklı ilişkilerin bir sonucu olarak hayata geçmiş olacaktır. Bunun için Yükseköğretim kurumlarımıza, kültür kuruluşlarımıza ve sivil toplum örgütlerimize büyük iş düşmektedir.

Bu çalışmamızda Türkiye Cumhuriyeti devleti ile Türk Devlet ve Toplulukları arasında yapılan bilimsel ve akademik işbirliği politikalarının psiko-sosyal analizi, karşılaşılan sorunlar ve buna ilişkin öneriler ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Ulusal kimlik, Sosyal Değişme, Kimlik bunalımı.

ABSTRACT

THE PSYCHO- SOCIAL ANALYSIS OF SCIENTIFIC AND ACADEMIC COOPERATION POLICIES IN TURKISH WORLD

At the end of 20th century and at the beginning of the 21st century, changes and developments deeply affecting social, cultural, economic, political, military and technological relationships took place in regional level and between countries all over the world. Particularly taking its start in the Soviet Union, disintegration of countries such as Yugoslavia, has provided some Turks to gain the autonomy and some to gain their independence in Central Asia, the Caucasus and the Balkans. Republic of Turkey recognized the independence of these giants in the first place, has spent intense effort on international platforms in recognition of these giants.

Remaining neutral during the Cold War, State of the Republic of Turkey quickly felt the need to develop a new strategy with the emergence of this historic opportunity. However, owing to the wrong policy of the state for many years and bigotrial bureaucratic administrators, Turkey was caught unprepared in many ways. However, non-governmental

* Bingöl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölüm Başkanı, kasimtatlili@hotmail.com

organizations has filled this gap of the state as soon as possible and gained a new impetus to the relations with the Turkish World. Bilateral relations to be established during this process has strengthened the conviction that Turkey will become a regional actor. Because of having a long history, the Republic of Turkey has a common social, cultural, religious, historical and a strategic history with Central Asia, the Caucasus and the Balkan countries.

For these states and nations of common language, religion, history, ancestry, culture, civilization and cultural unity, it is an obligation to have healthy, constructive unions based on trust. Ismail Bey Gaspirali's, renowned thinker of the Turkish World, the idea of "**Unity in Language, idea, business**" will also be established as a result of healthy relationships. For this, big responsibilities are given to our institutions of Higher Education, culture, business establishments and civil society organizations.

In this study, the psycho-social analysis of the scientific and academic cooperation policies between the Republic of Turkey and the Turkish States and Communities, problems faced and related recommendations have been expressed.

Key Words: Globalization, National identity, Social change, Identity crisis.

GİRİŞ

Bu makalenin amacı, Türk Dünyasında Bilimsel ve Akademik İşbirliği Politikalarının Psiko-Sosyal Analizi'nden hareketle, Türk Dünyasında ortak dil, din, tarih ve kültür birliğinin, ortak duygu ve düşüncelerin, ortak aklın ve bir kimlik bilincinin oluşturulmasına yönelik görüş, düşünce ve öneriler ortaya koymaktır.

Günümüzde dünya üzerinde bağımsız 7 Türk devleti, 13 Özerk Türk Cumhuriyeti ve 50 civarında Türk Topluluğu bulunmaktadır ve toplam nüfusları da 300 milyondan fazladır. Türkçe dünyada konuşulan 5. büyük dil olup, Asya'dan Avrupa'ya dünyanın bir çok bölgesinde konuşulmaktadır.

20. yüzyılın sonu ve 21. yüzyılın başında tüm dünyada ve bölgesel düzeyde ülkeler arasındaki sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi ilişkileri derinden etkileyen değişiklikler meydana gelmiştir. Başta Sovyetler Birliği olmak üzere Yugoslavya gibi ülkelerin parçalanması Orta Asya, Kafkasya ve Balkanlar'da bazı Türk Devletleri'nin bağımsızlıklarını bazılarının da özerkliğini kazanmışlardır. Dünyanın siyasi haritasını yeniden şekillendiren bu gelişmeler Türk Dünyası'nın bir gaye ve bir amaç etrafında birleşmesi için de uygun ortamı beraberinde getirmiştir.

Soğuk savaş döneminde tarafsız kalmaya çalışan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, bu fırsatların ortaya çıkması ile süratli bir şekilde yeni bir strateji geliştirme zorunluluğunu hissetmiştir. Ancak, yıllarca izlenen yanlış devlet politikası ve basiretsiz yöneticiler yüzünden Türkiye devlet olarak bir çok yönlerden bu gelişmelere hazırlıksız yakalandı. Ancak, devletin bu boşluğunu kısa sürede sivil toplum kuruluşları, vakıflar ve dernekler doldurdu.

Köklü bir geçmişi olan ve köklü bir birikime sahip olan Türkiye'nin, Orta Asya, Kafkasya ve Balkan ülkeleri ile kısaca *Avrasya* coğrafyası ile ortak bir geçmişi vardır. Ortak dil, din, tarih, soy, medeniyet ve kültür birliğine sahip olan bu devletlerin ve milletlerin sağlıklı, yapıcı ve güven esasına dayalı birliktelikleri bir zorunluluktur. Türk Dünyasının ünlü düşünürü İsmail Bey Gaspirali'nin dediği gibi, "*Dilde, Fikirde, İşte Birlik*" düşüncesi de böylece hayata geçmiş olacaktır. Türk Dünyası'nın diğer bir devlet adamı ve düşünürü Mehmet Emin Rasulzade'ye göre, "*Yıkıcı ve çökertici enternasyonalist ve kozmopolit fikirlerin önüne ancak milli bünyeyi kuvvetlendirmek ve sağlamlaştırmak suretiyle geçilebilir*".¹

Bu süreçte yüksek öğretim kurumlarına ve akademisyenlere çok büyük görevler düşmektedir. Evrensel değerlerin üretildiği en önemli mekanlar üniversiteler ve yükseköğretim kurumlarıdır. Toplumu, hayatı, dünyayı anlamamıza yarayacak ve bakış

1 Toksoy, Ahmet. "20. Yüzyıla Girerken Türk Dünyası ve İsmail Gaspirali". Orkun Dergisi, Kasım 2001, s.45. (<http://www.ismailgaspirali.org/yazilar/atoksoy.htm>. Erişim Tarihi: 11.04.2011).

açılarımızı netleştirerek kendimizi değiştirmeyi sağlayacak bilgiyi, herkese sistematik olarak akademik eğitim kurumları sağlamaktadır. Bu nedenle öncelikle akademisyenlerin bir araya gelip ortak değerler üretmek noktasında ortaklıklar kurmaları gerektiğine inanıyoruz. Sonuçta tek bir disipline yönelik alanda bilgi sahibi olan ancak değerler, kavramlar, inançlar ve idealler hakkında bilgisi olmayan, her şeyi bildiğini sanan, ama hiçbir şey bilmeyen gençler yetiştiriyoruz.

Yüksek Öğretim kurumlarında verilecek eğitimle, erdemli bireyler yetiştirilerek, bireylere kişilik kazandırmak ve toplumsal refahın artırılması esas alınmalıdır. AB Ülkeleri tarafından 18 Eylül 1988'de Bologna'da "Üniversiteler Anayasası" olarak kabul edilen "Manga Carta Universitatum" belgesinde, "geleceğin özgür, özerk, uyumlu ve insancıl yaklaşıma sahip üniversitelerinin temel hedeflerinin **"çevreye duyarlı kuşaklar yetiştirmek ve toplumsal değişime katkıda bulunmak"** olarak açıklanmıştır.

Artık farkında olmamız gereken, 19.y.y.'ın mantığında kalan Sayın Prof. Dr. Orhan Hikmet Azizoğlu'nun dediği gibi **"Sınırları devletler tarafından çizilmiş ülkeler yerine, sınırları değerler ve kavramlarla çizilmiş ülkelerden oluşan bir dünya amacımızdır. Uluslararasılaşırken, milli değer, kavram, inanç ve kültürlerin korunma önceliğimiz olmalıdır"**.³

20. y.y.'ın en büyük değişikliklerinden biri dünyanın **"küreselleşmesidir"**. Küreselleşen günümüz dünyası hızla değişmekte ve değişen koşullar beraberinde birçok yenilikleri getirmektedir. Ulusal ve uluslararası değişme ve gelişmeler, tüm bireyleri ve kurumları derinden etkilemiştir.⁴ Dünya küçük bir köy haline gelirken, buna paralel olarak toplumsal ve psikolojik sorunlarda beraberinde artış göstermiştir. Toplumsal yapı yozlaşırken, bireylerde ise bir kimlik krizi (bunalımı), psikolojik hastalıklar, intiharlar, suç oranları vs alanlarda da hızlı bir artış baş göstermiştir.

Türkiye ile Türk Devlet ve Toplulukları arasında yapılacak ikili ve bölgesel anlaşmalarda Yükseköğretim sistemi mevcut sorunlara çözümler önermeli, gelecekte karşılaşılabilecek sorunları öngörerek ortak çözüm platformları için demokratik bilgi paylaşımını sağlamalıdır. Diğer taraftan verecekleri eğitimle bireylerin zihinsel, sosyal, duygusal, ahlaki ve kişilik yönlerinden bir bütün halinde sağlıklı gelişmelerini sağlayacak tedbirler almalıdırlar. Türk Dünyasının ünlü şairlerinden Kırgız yazar Cengiz Aytmatov'un **"Gün Uzar Yüzyıl Olur"** adlı eserinde değindiği gibi, **"mankurtlaştırılmış"** (belleği temizlenmiş, amaçsız, hedefsiz, boşaltılmış) beyinler değil, milli, idealist, girişimci, özgüveni ve öz-saygısı yüksek bireyler yetiştirmeye özen göstermeliyiz. Kavramlar, İnançlar ve Kültürler Çalıştayı" 15-18 Aralık, 2010. <http://www.iuc-edu.com.tr>

Gerçekten de tarih boyunca bilime ve bilgiye değer veren, araştırma ve geliştirmeyi her türlü gelişmenin ana eksenine oturtan bir medeniyetin mensuplarıyız. Bizler Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bir akademisyeni olarak, dilde, dinde, fikirde, kültürde ve tarihteki birlikteliğin ancak eğitimle sürdürülebileceğine inanıyoruz. Çünkü, milli değerlerden uzak kalanların geleceğini **emperyalist kültürler** belirler. Kendi öz kültüründen ve benliğinden kopanlar bir daha kişiliklerini bulamamakta ve tarih sahnesinden silinmektedirler.

Türkiye, 104 devlet üniversitesi, 62 vakıf üniversitesi ve çok sayıda meslek yüksekokuluyla gelişmiş bir yükseköğretim ağına ve altyapısına sahiptir. Türk üniversiteleri her türlü modern eğitim araç ve gereçlerle donatılmış olup sosyal aktiviteler için de geniş imkânlarla sahiptir.⁵ Önlisans, lisans ve lisansüstü seviyede verdiği eğitimde çağdaş yöntemleri kullanan, yerel ve küresel arasındaki bağı yetkince kuran, birey odaklı, güven dolu, sosyal ve

2 Nohutçu, Ahmet. "Bilgi Toplumunda Yükseköğretim Kurumlarının Yeniden Yapılandırılması ve Yönetimi: Başlıca Eğilimler, Gelişmeler ve Bologna Süreci". 5. Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Bildiriler, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, C. 1, Kocaeli,

3 Azizoğlu, O. Hikmet. "Uluslararasılaşmada Yüksek Öğretimde Ulusal Değerler Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri'nde Bağımsızlığın İlk Yıllarındaki İlişkiler

eğlenceli faaliyetleri de eğitim sürecinin ayrılmaz bir parçası sayan Türk eğitim sistemi, Türkiye'nin sahip olduğu eşsiz doğal ve tarihî güzelliklerle de birçok ayrıcalığa sahiptir

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ve Gobaçov'un "**açıklık**" ve "**yeniden yapılanma**" politikaları ile dünyada yeni bir süreç başladı. Türk Cumhuriyetleri 1989-1990'da egemenliklerini, 1990-1991'de ise bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Türkiye bu ülkelere kendisini model ülke olarak sunmuştur. Türkiye'nin diğer ülkelere nazaran din, dil, ırk, tarih ve kültür gibi doğal bir takım avantajları bunda büyük bir rol oynamıştır (5). Türkiye bölgedeki diplomatik temsilcileri ile ticaret ve ekonomi müşavirlikleri kurarak geniş çaplı bir kredi ve yardım programına başlayarak kültür, sanat, din, eğitim, bilim ve teknik, sağlık, tarım, kırsal alt yapı, çevre, çalışma ve sosyal güvenlik alanlarında yoğun bir ilişki süreci başlamıştır.⁶

Bu yeni dönemde, aynı zamanda eğitim alanında işbirliğinin geliştirilmesi, Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri ile Türk ve Akraba Topluluklarına yönelik politikasını da gözden geçirmesini zorunlu kılmıştır. Atatürk döneminde, gerekli kurumların kurularak, Türk dilinin, tarihinin kültürünün bilimsel bir biçimde incelenerek tarihi gerçeklerin ortaya çıkarılması için yoğun çaba gösterilmiştir. Atatürk, Sovyet Rusya'nın mutlaka bir gün yıkılacağını ve buna hazırlıklı olmamız gerektiğini Büyük Nutuk'unda dile getirmiştir. Bu amaçla Atatürk, "**Ulusal bilincin ayakta kalabilmesi ve uyanık bulunması için dil ve tarih uğrunda çalışmaya mecburuz. Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır**".⁷

Atatürk'ün ölümünden, 1990'lara kadar Türk Dış politikası içe kapanık, dışarıdan güdümlü bölgesel ve küresel gelişmelere duyarsız kaldı. Taki, 25.11.1991 tarihinde Hükümet programında, "bize dil ve kültür yakınlığı olan bu coğrafyada yaşayan soydaşlarımızla işbirliğinin geliştirileceği, imkanlar ölçüsünde yardım edileceğine" vurgu yapılmıştır.

1991 yılından günümüze kadar olan dönemde, Türkiye ile Türk Devlet ve Toplulukları arasındaki ortak eğitim uygulamaları, imzalanan eğitim, bilim ve kültür işbirliği anlaşmaları, anlaşma tutanakları, protokoller, kültürel değişim programları ve şartnameler gibi uluslararası yasal temellere dayanmaktadır. Bu yasalar;

1- Türkiye'de Öğrenim Gören Yabancı Uyruklu Öğrencilere İlişkin Yasa

2-Türkiye Cumhuriyeti Tarafından Türk Cumhuriyetleri ile Türk ve Akraba

Toplulukları'ndan Gelen Öğrencilere Verilecek Burslarla İlgili Şartname'lerle güvence altına alınmıştır.⁸ Türkiye'nin Orta Asya, Kafkas ve Balkan ülkeleri ile yaptığı yardım çabalarından en göze çarpanı eğitim yardımları gelmektedir. Türkiye 1992-1993 yılından itibaren Türk Dünyası'nın eğitim düzeyini arttırmak, yetişmiş insan gücü ihtiyacını karşılamak, Türkiye dostu genç bir kuşak yetiştirmek, Türk Dünyası ile kalıcı bir kardeşlik köprüsü kurmak amacıyla, "**Büyük Öğrenci Projesi**" kapsamında yükseköğretime ve ortaöğretime 1992-2004 yılları arasında 35 bin öğrenci getirmeyi planlamıştır. Başlangıçta, planlama, koordinasyon ve teşkilatlanma eksikliğinden, iç ve dış nedenlerden dolayı hazırlıksız yakalanan Türkiye bir bocalama yaşamıştır.⁹

4 Erdem, Ali Rıza. "Küreselleşme Bağlamında Eğitim Bilimlerinin Bugünü ve Geleceği". Üniversite ve Toplum Dergisi. Aralık, 2008, c.8, s.4, s. 2.

5 <http://www.yunusemrevakfi.com.tr/> (Erişim Tarihi: 05.03.2011)

6 Çekerol, Kamil. "Türkiye İle Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'nin Ekonomik Analizleri ve Geliştirilebilecek Dış Ticaret İmkanları". Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 1993.

7 Nutuk. <http://www.atam.gov.tr/index.php?Page=Nutuk> (Erişim Tarihi: 09.04.2011)

8 MEB. "Türk Cumhuriyetleri ve Türk Toplulukları ile Yapılan Anlaşmalar", Ankara, 1998.

9 Atmaca, Tayfun. "Teknik Yardım Projelerinin Hazırlanması, Uygulanması, İzlenmesi ve Değerlendirilmesi". Uzmanlık Tezi. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 2004, Ankara.

Daha sonra, ikinci hamlede bu bölgelerde bu defa devlet desteği ile okul ve üniversite açma düşüncesi doğmuş ve ilk etapta MEB tarafından 16 tane ilk ve ortaöğretim okulu hizmete girmiştir. Başlangıçta insani yardımlar ağırlıklı iken, bugün artık, yayın faaliyetleri ile eğitim ve danışmanlık faaliyetleri önemli bir yer tutmaktadır. Bu anlaşmalardan ilki,

- 10 Ocak 1990 tarihinde Türkiye ile Azerbaycan arasında Ankara’da imzalanan **“Kültürel ve Bilimsel Değişim Protokolü”**dür. Bu anlaşmanın 1. maddesine göre, “iki ülke arasında Bilimsel İşbirliğinin teşvik edilmesi amacı ile Yükseköğretim Kurumları arasında ilişkilerin kurulması ve geliştirilmesine yardımcı olunması” olarak belirtilmiştir.

-Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı ile Kırgızistan Cumhuriyeti Halk Bilim Öğretme Bakanlığı arasında imzalanan **“Kültürel, Eğitsel ve Bilimsel Değişim Protokolü”**ne göre, “ tarafların karşılıklı olarak öğrenci değişim programları düzenleyecekleri,

- 5 Aralık 1990 yılında Alma Ata’da, Türkiye ile Kazakistan arasında imzalanan protokole göre, **“ tarafların karşılıklı olarak genç nesillerin eğitilmelerine yardımcı olacakları, yüksek öğretim sahasında işbirliği yapacakları”**

-12 Temmuz 1991’de bir proje çerçevesinde yürütecekleri, **“Türkiye’nin Kırgız Cumhuriyeti öğrencilerine ihtiyaçları doğrultusunda lisans üstü, araştırma, master ve doktora bursu vereceğine ilişkin protokol”**

-16 Ekim 1990 yılında ise Türkmenistan ile Aşkabat’ta imzalanan anlaşma gereğince” **tarafların eleman yetiştirilmesi amacı ile kültür ve sanat kuruluşları arasında karşılıklı olarak, öğrenci, öğretmen uzman değişimini destekleyeceklerine ilişkin protokol”**

-19 Aralık 1991 tarihinde Türkiye ile Özbekistan arasında Ankara’da imzalanan **“eğitim, sağlık, spor ve turizm işbirliği anlaşmasında, iki ülke arasında bilimsel ve teknik işbirliği, bilimsel proje ve programların değişimi”** konularında anlaşmaya varılmıştır.¹⁰ Buna benzer anlaşmalar, Türkiye ile diğer Türk Devletleri ile de yapılmıştır.

Türkiye ile Türk Devlet ve Toplulukları Arasında Son Dönemdeki İlişkiler:

Son 10 yılda, Türkiye’nin Türk Devlet ve Akraba Topluluklarına yönelik, karşılıklı fayda esasına dayalı işbirliğini geliştirme ve zenginleştirme çabası içinde olduğu görülecektir. Her alanda olduğu gibi eğitimde işbirliği konusunda akılcı

yaklaşımlarla hareket edilmesi büyük önem arz etmektedir. Son yıllarda Türkiye’nin kabuğunu kırması ve dünyaya açılması bir kısım olguları da beraberinde getirdi ve Türkiye kendini keşfetmeye yöneldi. Bu durum aslında 5 asırlık bir gecikmenin başlangıcıdır. Ancak, tüm bu gelişmeler küresel güçleri de ziyadesiyle endişelendirmekte ve Türkiye’nin başından terör belası hiçbir zaman eksik olmamaktadır.

Bugün artık Türki Cumhuriyetlerle son derece yakın ilişkiler içinde olduğumuz bir gerçektir. Türkiye ile Türki Cumhuriyetler arasında başlayan değişim programları, 1992’den itibaren değişim programları özünde eğitim ve kültür amaçlı olarak başlatılmıştır. Coğrafya, kültür ve din gibi

kimlik ile ilişkili konuların Türkiye ile Türki Cumhuriyetler arasında genişlemesi ve gelişmesi açısından oldukça önemli bir etkiye sahiptir. . Böylece özgürlükler, demokrasi, insan hakları, serbest piyasa, sosyal-refah devleti hukukun üstünlüğü gibi değerler de bu coğrafyada tam anlamıyla işlev kazanacaktır.¹¹

Türk Dünyasında mevcut 7 ülkenin ve 13 Özerk Türk bölgesinin oluşturmak için girişimlerini başlattığı “Türk Dünyası” adlı Avrupa birliği benzeri oluşum, dünya üzerinde

¹⁰ Parlak, Nükrettin. “Orta Asya- Kafkasya-Balkan Ülkeleriyle İlişkiler ve Türk Dış Yardımları (1992-2003)”. Yayınlanmış Doktora Tezi. TİKA yayın no:91. Todaie tez, 2005.

¹¹ Çiçekçisoy Yasemin, “AB Değişim Programları, Türkiye’nin Avrupalılaşması, Kültürel Bütünleşme Ve Tam Üyelik”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2008.

gerek ekonomi ve gerekse nüfus bakımından etkili bir blok olacaktır. Başlangıçta ağabeylik olarak algılanan sürecin yerini, günümüzde **“Eşitler arası ilişkilerde en yüksek entegrasyon” amacına yönelmiştir.**¹²

Türkiye'nin öncülüğünde 1991'de temeli atılan, 1992'de ise İstanbul'da 11 üye ülke tarafından paraf edilen ve bir çok somut projeyi içine alan KEİB'le başlayan ilişkiler, bir çok yeni işbirliği anlaşmasına temel teşkil etmiştir. Temeli 30-31 Ekim 1992 yılında, 19 yıl önce merhum Cumhurbaşkanı Turgut Özal tarafından atılan ve bir rüya olarak düşünülen “Türk İşbirliği Konseyi” ve alt konseyler kurularak, İstanbul'da resmen hayata geçmiştir. Böylece kuramsal çerçevesi olmadan düzensiz bir şekilde bir araya gelen Türk Cumhuriyetleri artık bir örgüt etrafında buluşacaklardır. Böylece Türk Dili konuşan ülkeler artık kurumsallaşmıştır.¹³

Bu anlamda, Türk Dünyası'nda bu devletleri, devlet başkanları düzeyinde bir araya getiren, belirli dönemlerde gerçekleştirilen zirvelerin çalışmalarını düzenleyen, kültürel, ekonomik ve insani işbirliğini koordine eden müşterek bir yapı da Kazakistan Cumhurbaşkanı N. Nazarbayev'in insiyatifi ile kurulan “Türk Dili Konuşan Devlet Başkanları Konseyi” dir. Nazarbayev, devletlerin entegrasyonu konusunda bir dizi teklifte bulundu ve bu teklifler başta Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Abdullah Gül başta olmak üzere Türk Dünyasının diğer liderleri tarafından desteklendi. Bunlardan biri, Türk Dili Konuşan Devletler Parlemlerler Asamblesi'nin kurulması olup, buna ilişkin anlaşma Kazakistan, Türkiye, Azerbaycan ve Kırgızistan olmak üzere, dört devletin meclis başkanları tarafından 21 Kasım 2008 tarihinde İstanbul'da kuruldu. 2010 yılında da “Türk Konseyi” himayesinde “Türk Akademisi” kurulmuştur. Bunlardan başka;

-Türkistan'da Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi, Almatı'da Süleyman Demirel Üniversitesi,

-Jambıl Muhasebe-Kredi-Ekonomi Koleji, 24 Kazak-Türk Lisesi ve Dostluk Eğitim Merkezi'nin faaliyette olması buna bir örnek teşkil etmektedir

-Beş Türk Cumhuriyeti ile Tacikistan'da, 12 okul ve 6 Türkiye Türkçesi Eğitim-Öğretim merkezi açılmıştır.

-Türkmenistan'da Türk-Türmen Uluslararası Üniversitesi

-Kırgızistan'da, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi

-Her yıl Türk Cumhuriyetleri ile Türk ve akraba Topluluklarından gelen öğretmenlere “Türk Kültürü ve Millî Eğitim Sistemini Tanıtan Seminerler” düzenlenmektedir.

-Türk Cumhuriyetleri ile Türk ve akraba Toplulukları'nın, Türkçe kitap, eğitim araç-gereçleri belli ölçüde karşılanmaktadır.

-Latin alfabesine geçme kararı alan Azerbaycan'a ders kitaplarının basımı konusunda yardımcı olunmaktadır.

-MEB tarafından bastırılan 120 bin adet yeni Türkmen Alfabe Kitabı Türkmenistan'a gönderilmiştir.

-Öğrenciler, öğretmenler arasında bütünleşmeyi sağlamak için “Kardeş okul projesi” uygulanmaya başlanmıştır¹⁴

Bugün, Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından kurulan bu eğitim kurumlarının haricinde, Orta Asya, Kafkaslar, Balkanlar ve adını burada sayamayacağımız dünyanın değişik ülkelerinde, özel vakıf ve sivil toplum kuruluşları tarafından Üniversite, fakulte, yüksek okul, kolej ve özel ilköğretim okulları açılarak hizmet vermeye devam etmektedirler. **“Uluslararası Bilim Olimpiyatları”**nda da üstün başarılar elde ettiklerini hep beraber görmekteyiz. Yine son yıllarda düzenlenen **“Uluslararası Türkçe Olimpiyatları”**nda da önemli etkinlikler

12 Ata Atun, “Türk Dünyası'nda KKTC'nin yeri. 21. Yüzyılda Uluslar arası Türk Dünyası Sempozyumu”, 02-05 Aralık 2010. s.12-13

13 Eko Avrasya. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi. Kış 2011. yıl: 4 sayı: 13.

14 Diktaş, Gülbaşak, “Sakarya Üniversitesinde Öğrenim Gören Türk Cumhuriyetleri ve Akraba Topluluklarından Gelen Öğrencilerdeki Türk İmajı”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sakarya, 2008.

sunmaktadırlar. Türkiye bu yeni ilişki düzeninde tüm bölge insanların barış ve mutluluk içinde yaşamaları için kapılarını açmış ve gerekli çalışmaları başlatmıştır. Türkiye hem tarihi geçmişi, hem bölgesel yakınlığı itibarıyla bu coğrafyaya en yakın olan ve sürekli işbirliği halinde olan ülkedir. Ülkemize öğrenim görmek için gelen Türk Cumhuriyetleri ve Akraba Toplulukları'ndan gelen öğrencilerin ülkemize ilişkin olumlu algıları ve imajları uzun vadede çok önemlidir. Çünkü verilecek eğitimin kalitesi, bireyin duygu, düşünce, davranış ve alışkanlıklarını etkilemekte ve sonuçta kendine özgü kişiliği, dünya görüşü ve hayat felsefesi şekillenmektedir.

30-31 Ekim 1992'de Ankara'da yapılan **Türk Zirvesi**'ni takiben 1994'te İstanbul'da, 1995'de Bişkek'te, 1996'da Taşkent'te, 1998'de Astana'da, 2000'de Bakü'de, 2001'de İstanbul'da, 2006'da Antalya'da ve 2009'da ise Nahçıvan'da düzenlenmiştir. Bu toplantılarda ağırlıklı olarak Türk dünyasının ortak sorunları ele

alınmıştır. 3 Kasım 2009'da Nahçıvan Zirvesi'nde imzalanan anlaşmayla **daimi sekretarya** kurulmuş ve adı "**Türk Konseyi**" olmuştur. Alınan karar gereğince, Türk Konseyi'nin kurumsal merkezi "İstanbul", akademik merkezi "Kazakistan", Parlemlenterler Asembləsi (TÜRKPA) Merkezi ise "Bakü" olmuştur. TÜKSOY'da doğrudan bu konseye bağlanmıştır. Nahçıvan Zirvesi'nde alınan en önemli kararlardan biri "**Türk Dünyası arasındaki siyasi, ekonomik, kültürel, sosyal, ortak tarihi ve kültürel bağları derinleştirmek, karşılıklı işbirliğini genişletmek ve ortak tarihi mirasa sahip çıkmak**" olarak açıklanmıştır.¹⁵

1992'de başlayan bu işbirliği çalışmaları bugün belli bir noktaya ulaştığını hep beraber görmekteyiz. Ancak bu bütünleşmenin eğitim ve kültürel boyutu büyük önem taşımaktadır. Bunun için eğitimin ve sosyal alanda yenilenmenin önemini daha iyi anlamaktayız (17) Türk Dünyası'nın gelecek perspektifinin değerlendirilmesi

bakımından Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM) tarafından 21-22 Ekim 2010 tarihinde "**Dünya Türk Forumu**" düzenlenerek, başta, "Eğitim Bilim ve Kültür alanında İşbirliği ve Türk STK'ların Rolü" olmak üzere bir çok konu tartışılmıştır. Yine Türkiye'nin öncülüğünde 15-17 Eylül 2011 tarihinde Makedonya'nın Ohrid şehrinde Balkan ülkelerinin düşünce kuruluşlarınca oluşturulan "**Balkan İletişim Ağı**" yıllık konferansını gerçekleştirmiştir.¹⁶

Diğer taraftan 06.08.2010 tarihinde Cumhurbaşkanımız Sayın Abdullah Gül'ün onayıyla kurulan Ankara merkezli Uluslararası Üniversiteler Konseyi (IUC), 1 yıl içerisinde İstanbul'da, 19 ülkenin üniversite rektörlerinin ve akademisyenlerinin katılımıyla "**Bilim ve Yüksek Öğretim'in Bugünü ve Yarını**" çalıştayı, Kazakistan'ın Almata kentinde 25 ülke rektörlerinin ve akademisyenlerinin katılımıyla "**Eğitim, Öğretimde Kalite ve Verimlilik**" çalıştayı, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde yapılan 39 ülkeden 105 rektör 200 akademisyenin katılımıyla "**Uluslararası Yüksek Öğretim**" çalıştayıyla dünyanın değişik üniversitelerini bir araya getirmiştir.¹⁷ Sayın Prof. Dr. Orhan Hikmet Azizoğlu, Ankara merkezli kurulan Uluslararası Üniversiteler Konseyi'nin amacını, "**bilimsel değerler ile birlikte tüm insanlığın ortak ihtiyacı olan evrensel değer ve kavramlarla yapılandırılmış bir eğitim sisteminin oluşturulmasıdır**" şeklinde açıklamıştır.¹⁸ Tüm bu ikili ve bölgesel ilişkiler, Türkiye'de bulunan Üniversiteler ile Türk Dünyasında bulunan üniversiteler arasında daha sıkı bir kurumsal işbirliğinin teşvik edilmesini amaçlamaktadır. Türk Dünyasının birlik ve beraberlik içinde olması onların doğal hakkıdır ve dünyada son zamanlarda gelişen tüm değişimler bunu zorunlu kılmaktadır.

15 Hatem CABBARLI, "Türk Birliğinin Oluşmasında Nahçıvan Zirvesi'nin Önemi". 21.yüzyılda Türk Dünyası Uluslar arası sempozyumu, 2010, s. 201.

16 Türk Asya Stratejik İşbirliği (TASAM) .<http://www.tasam.org/> . Erişim Tarihi: 11.04.2011)

17 Uluslar arası Üniversiteler Konseyi, <http://www.iuc-edu.com.tr>.

18 Uluslar arası Üniversiteler Konseyi, <http://yenisafak.com.tr>.

Coğrafi haritalarda bir sınırdan bahsederken, kültür haritalarında kesin bir sınır çizmek zordur. Onun için “Batı Kültürü ve Doğu Kültürü” şeklinde bir ikilem ortaya çıkmıştır.

Tablo: 1:Türk Cumhuriyetleri İle Türk Akraba Ve Topluluklarından gelerek ülkemizde yüksek öğrenim gören devlet burslusu öğrencilerin öğrenim düzeylerine göre dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir: (10.01.2011 tarihi itibarıyla):¹⁹

Ülke/Grup Adı	TÖMER	Ön Lisans	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora	Toplam
Adıgey			2			2
Afganistan		12	235	9	6	262
Altay				1	1	2
Arnavutluk	4		25	13	5	47
Azerbaycan	69	8	327	83	203	690
Başkortostan	3		4		1	8
Bosna Hersek	17	3	51	25	5	101
Bulgaristan	37	19	187	24	8	275
Buryat	3		11	4	1	19
Çeçenistan	1		6		1	8
Çin		5	86	49	4	144
Çuvaşistan				1		1
Dağıstan	3		13	2	2	20
Gürcistan	15	2	23	16	8	64
Hakasya				2	1	3
Hırvatistan	3	1	5	2		11
Inguşetya			3			3
Irak	69	6	111	128	61	375
İran	15	1	46	32	53	147
Kabartay-Balkar			1	1	1	3
Kalmukya				1		1
Karadağ	26	3	26	3		58
Kazakistan	111	23	217	170	56	577
Kırgızistan	68	33	353	184	85	723
Kosova	32	42	400	63	12	549
Letonya	2					2
Litvanya			1			1
Lübnan	8		20			28
Makedonya	6	5	134	22	5	172
Moğolistan	55	9	226	23	4	317
Moldova	28	1	91	35	8	163
Özbekistan	27		59	9	2	97
Romanya		2	28	10	3	43
Rusya Federasyonu	28	9	105	4	4	150
Sancak	21	1	37	3		62
Sırbistan	15		5	1		21
Suriye	26	1	126	3	2	158

Tacikistan	6		39	7	1	53
Tataristan	10		27	30	5	72
Tuva	3	1	11	5	1	21
Türkmenistan	19		649	12	6	686
Ukrayna		3	69	2	7	81
Ukrayna Kırım Özerk Cumhuriyeti	25	1	42	13	4	85
Ürdün	5		28	1	2	36
Yakutistan (Sakha)			1			1
Yugoslavya			6			6
Yunanistan (Batı Trakya)		1	239	16	6	262
Yunanistan (Oniki Adalar)	9					9
Toplam	769	192	4075	1009	574	6619

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi, ülkemize Türk Dünyasından değişik kademelerde toplam 6619 öğrenci gelmiştir.

Ülkemiz ile diğer ülkeler arasında kültür alanındaki ilişkilerimizin hukuki zeminini hazırlamak, ülkemizin dış politikası ve menfaatleri doğrultusunda diğer ülkeler ile kültür ilişkilerimizi düzenlemek üzere Kültür Anlaşması veya ülkelerdeki mevcut yasalar uyarınca, Kültür İşbirliği Mutabakat Zaptı imzalanmaktadır.²⁰ Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı'nın da bazı ülkelerle **“Çok taraflı”** (12 Temmuz 1993 Tarihinde, Almatı'da, Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ile “Türk Kültür ve Sanatları Ortak Yönetimi” Kuruluş Anlaşması mevcut olup (TÜRKSÖY); diğer taraftan 98 ülke ile de **“ikili anlaşması”** vardır.¹⁹ 24-26 Haziran 2010'da Türkiye Bilişim Derneği, Türk Dil Kurumu ve Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA) işbirliği ile Bakü'de düzenlenen **“VIII. Türk Cumhuriyetleri Bilişim ve Ortak Terimler Alanında İşbirliği Platformu”**nda Prof. Dr. Aydın Köksal kendisi ile yapılan bir söyleşide “Bilim dünya insanların ortaklığıdır. Burada ne kıskançlık söker, ne bağnazlık. Değil bin yıl, beş yıl geride kalan bile yanar. Altı ay önce bulunan bir yeniliği değil, geçen hafta bulunan bir yeniliği öğrenmek zorundasınız”. Bu konuda da önerimiz, “Türk Dünyası Bilgi Bankası” (TDBB) kurulması faydalı olacaktır (21). Bu toplantıda, bilişim ve ortak terimler alanındaki işbirliğinin sorunları tartışılıp çözüm önerileri dile getirilmiştir. Türk Dil Kurumu Başkanı Prof. Dr. Şükrü Haluk Akalın, **“bilişim teknolojisindeki gelişme hızı ve buna bağlı olarak teknolojiyi geliştiremeyen ulusların ortaya çıkan terim karmaşası içerisinde çıkamadıklarını belirterek, terim karmaşasına akılcı bir çözüm üretilemezse beklenen tehlikeye”** dikkat çekmiştir.²¹

19 Millî Eğitim Bakanlığı Yurt Dışı Eğitim Öğretim Genel Müdürlüğü <http://yeogm.meb.gov.tr/istatistik/aogrenci.html>.

20 Kültür Bakanlığı Dış İlişkiler ve AB Koordinasyon Dairesi Başkanlığı. <http://disiliskiler.kulturturizm.gov.tr/belge/1-55035/ikili-kulturel-iliskiler.html>.

21 Türkiye Bilişim Derneği. “VIII. Türk Cumhuriyetleri Bilişim ve Ortak Terimler Alanında İşbirliği Platformu. http://eski.tbd.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=1141

SONUÇ

Maalesef bugün Türk Dünyası hamasi nutuklar sözde birlik mesajları ile içi boş bir görüntü vermektedir. Bu durumun meydana gelmesinde basiretsiz politikacıların ve devlet adamlarının payı büyüktür. Ancak, Türk toplulukları arasındaki kardeşlik ve işbirliği olumlu yöndedir.

Bu işbirliği sadece tecrübe alışverişi ve müfredatın geliştirilmesini değil aynı zamanda her iki tarafın öğrencilerine de açık olan, ortak bağımsız akademik kurumların oluşturulmasını da kapsamalıdır. Bu kurumlar, Türk dili, Türk tarihi, Türk kültür ve medeniyeti ve Türk kimliği ile ilgili araştırma ve eğitim faaliyetlerini yürütürken, diğer taraftan da AB entegrasyonu konusuna da öncelik verilmelidir. Bu kurumlar ortak fakültelerin ya da enstitülerin kurulması amacıyla, akademik kuruluşlar ile benzer lisans ve lisansüstü eğitim veren akademik kuruluşlar arasındaki bağların güçlenmesini teşvik etmelidir. Bunun dışında, hukuk, ekonomi, sosyal bilimler gibi alanlarda da akademik kuruluşlar arasındaki işbirliği desteklenmelidir. Bu alanların tümünde her iki taraftan akademisyenlerin ortaklaşa yapacağı araştırma ve yayınlar teşvik edilmelidir. Seminer, konferans, atölye çalışmaları gibi entelektüel çalışmaların düzenlenmesi de aynı şekilde teşvik edilmelidir. Son olarak kurulacak bu komisyonlar, değişik alanlarda çalışan meslek sahibi gençlerin değişim programlarından yararlanabilmesi için staj programları düzenlenmelidir. Geleceğin Türk Dünyası'na giden yol eğitim, bilim ve ortak akıldan geçmektedir. Türk dünyasının daha güçlü olması için, birlik olması gerekmektedir. Tüm bu oluşumlar ortak değerlerin oluşmasında da belirleyici olacaktır. Çünkü, milli değerlerinden uzak kalan milletlerin geleceğini küresel güçler belirleyecektir.

Bu doğrultuda Türk kültür ve tarihi gelecek kuşaklara ve nesillere doğru bir şekilde aktarılmalıdır. Bu açıdan, Türk Dünyası'nın ortak tarihin yazılması ve okutulmasına ve ortak alfabeyle önem verilmelidir. Türk Dünyası'nda yetişmiş örnek şahsiyetler ve önderler, çocuklarımıza ve gençlerimize tanıtılmalıdır. Aksi takdirde bir kimlik ve kişilik bocalaması yaşayan çocuk ve gençlerimiz yanlış kişileri kendilerine model olarak almaktalar ve özünden uzaklaşmaktadırlar.

Türk dünyası bugün, bir kez daha tarihin önemli dönemeçlerinden birini yaşamaktadır. Eğitim programları, insan ve toplumların birbirlerini daha fazla tanımaları ve birbirleri hakkında daha çok şey öğrenmelerini sağlayacak biçimde yeniden düzenlenmelidir. Kültür, tarih ve kimlik konularında ortak bir anlayış ve bilincin şekillenmesi için bütün kurum ve kuruluşlar ortak çaba sarf etmelidirler. Bu değişim programları sayesinde, Türkiye'den önemli sayıda öğrenci, akademisyen ve profesyonelin Türk Cumhuriyetlerine giderek bilgi ve tecrübelerini arttırmaları ve aynı şekilde oralardan da Türkiye'ye gelmeleri karşılıklı ilişkilerin pekişmesini sağlayacaktır. Bilgi akışı, serbest dolaşım, öğrenci ve öğretim elemanı değişimi arttıkça kişilerin diğer kültürleri öğrenme ve anlama istekleri de artacaktır. Günümüzde kültür sürdürülebilir kalkınmanın temel kaynağı ve aracı haline gelmiştir.

Tüm bu çabaların başarıya ulaşması, sorunları ve çözüm önerilerini geliştirdikten sonra, uygulamaya geçmesi ile mümkün olacaktır. Soğuk savaş dönemlerinin kalıntılarına ve saplantılarına takılıp kalmadan bir çok alanda araştırma enstitüleri, araştırma ve dökümantasyon merkezleri kurularak Türk-İslam coğrafyasında karşılıklı işbirliği imkanları geliştirilmelidir. Türkiye, bu coğrafyadaki tüm devlet ve topluluklarla, tarihi ve kültürel nedenlerle yakından ilgilenerek her alanda işbirliğine gideceğini açıkça beyan etmiştir.

Evet, önümüzdeki asır, Türk Dünyası için çok şeyler vaat etmektedir. Bunun için Türk dünyasında **“bölgesel entegrasyonlar”** ve **“globalleşme”** dikkatle izlenmesi gereken iki önemli kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer kıtalarda kurulan “Bölgesel

22 Gaynislam İbrahiov, “Türk Dünyası Eğitim İşbirliğinde Kardeş Lehçelere Aktarılan Edebi Eserlerin önemi”. 21.yüzyılda Türk Dünyası Uluslar arası sempozyumu, 2010, s. 85.

Entegrasyonlar, 23 dilli ve 27 ülkeli AB’de ekonomik ve siyasal bütünleşme hedeflenmişken, aynı durum bu coğrafya için neden olmasın?

Yapılan tüm bu çalışmaların sonucunda, küreselleşme olgusunun doğal sonucu olarak, insan hakları, adalet, özgürlük, eşitlik gibi kavramlar yaygınlaştıkça, insanlar yeni bir kişilik kazanmaya, kendine inanmaya ve güvenmeye başlayacaklardır. Sağlıklı bir toplumda yetişen bireylerde sağlıklı bir kişiliğe sahip olacaklardır. Kendini tanıyan ve giderek kendine güvenen insan, kendi değerini keşfetmeye başlayacaktır. Bundan dolayıdır ki, topyekün bir kalkınma için, eğitimi tüm tabana yayarak ve yaşam boyu sürdürülebilir eğitimi esas alarak nitelikli insan gücü yetiştirmeye önem vermeliyiz.

Türkiye 1930’ların, 1960’ların, 1980’lerin dar kalıplarına, ideolojik çekişmelerine ve kısır döngülerine terk edilemez. 21. Asır Türk Asrı olacaksa Türkiye’nin uzun vadeli politikalara, basiretli idarecilere, nitelikli akademisyenlere ve güvenilir müteşebbislere çok ihtiyaç vardır.

Bölge insanının dünyaya yön veren stratejik konumuna yeniden gelme idealini gerçekleştirmeyi bir misyon olarak üstlenmesi gerekenler, şüphesiz ki akademisyenler, düşünürler ve entelektüellerdir. Bu vizyon, toplumsal yaptırımların beraberinde ancak sanat, akademi ve medya yoluyla hayata geçirilebilmesi için ortak çaba gösterilmelidir. Ayrı ayrı ulusal varlıklarımızı korumakla birlikte, ulusal bilim dillerimizi geliştirirken, dillerimizin temelinde var olan dil birliğimizi geliştirmeye özen göstermeliyiz. Bunun için, bütün bu organizasyonların düzenli yürütmesi ve düzensiz, çelişkili, çakışmalı ve çok başlıktan kurtulmamız gerekiyor.

Türk dünyasının birlik ve beraberlik içerisinde olması en doğal hakkıdır. Dünyada son zamanlarda gerçekleşen jeopolitik ve stratejik değişiklikler de zaten bunu zorunlu kılmaktadır. Ortak pek çok temel ve değere sahip olan Türk Devlet ve Topuluklarının ilgili bakanlıklarının gereken titizliği göstereceklerine inanıyoruz. Geçmiş dönemlerde yapılan, yüzeysel ya da etkisiz işbirlikleri yerine vizyonu olan çalışmaların yapılması artık bir zorunluluktur. 21.y.y.’da Türk Dünyası’nın önemli bir aktör olması ancak etkin, samimi ve işlevsel bir işbirliği ile gerçekleşecektir.

Kaynakça

Akalın, Ş. Haluk. TDK Başkanı. Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konsey Anlaşması. Stratejik Düşünce Enstitüsü. (www.sde.org.tr). Erişim Tarihi: 23.03.2011).

Atmaca, Tayfun. (2004). Teknik Yardım Projelerinin Hazırlanması, Uygulanması, İzlenmesi ve Değerlendirilmesi. Uzmanlık Tezi. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Ankara.

Azioğlu, O. Hikmet. Uluslararası Üniversiteler Konseyi Kurucu Başkanı. (IUC). (<http://www.iuc-edu.com.tr>). Erişim Tarihi: 28.01.2011).

Balay, Refik. (2004). Küreselleşme, bilgi toplumu ve Eğitim. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, yıl: cilt:37, sayı: 2, 61-82, s. 79.

Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun" ve 24/12/2010 tarih ve 27795 sayılı Resmi Gazete. (<http://yodb.ytb.gov.tr/tr/duyurular>). Erişim Tarihi: 21.03.2011).

Çiçekçisoğlu, Yasemin, (2008). “AB Değişim Programları, Türkiye’nin Avrupalılaşması, Kültürel Bütünleşme Ve Tam Üyelik”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çekerol, Kamil. (1993). Türkiye İle Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'nin Ekonomik Analizleri ve Geliştirilebilecek Dış Ticaret İmkanları. Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı). (2000). Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı. (2001-2005). DPT, Ankara.

EKO AVRASYA. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi. Kış 2011. yıl:4 sayı:13 (http://www.ekoavrasya.net/kapak/kapak_11.pdf). Ulaşım T: 06.03.2011).

Engin, Alper (1992). Sovyetler Birliği'nin Dağılması Sonrasında Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye İle İlişkilerin Geleceği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Erdem, A.R. "Küreselleşme Bağlamında Eğitim Bilimlerinin Bugünü ve Geleceği". Üniversite ve Toplum Dergisi. Aralık, 2008, c.8, s.4, s. 2. http://www.universite-toplum.org/pdf/pdf_UT_380.pdf. Erişim Tarihi: 24.03.2011).

Diktaş, Gülbaşak. (2008). Sakarya Üniversitesinde Öğrenim Gören Türk Cumhuriyetleri ve Akraba Topluluklarından Gelen Öğrencilerdeki Türk İmajı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sakarya.

KÜLTÜR BAKANLIĞI. Dış İlişkiler ve AB Koordinasyon Daire Başkanlığı, Yürürlükte Olan Kültür Anlaşmaları, Kültürel Değişim Programları ve Mutabakat Zaptları (<http://disiliskiler.kulturturizm.gov.tr/belge/1-55036/yururlukte-olan-kultur-anlasmalari-kulturel-degisim-pro-.html> E.T: 21.03.2011).

MEB. (MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI). Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü. Kültür Anlaşmaları. (www. digmua@meb.gov.tr. Erişim Tarihi: 23.03.2011)

Nohutçu, Ahmet. (2006). Bilgi Toplumunda Yükseköğretim kurumlarının Yeniden Yapılandırılması ve Yönetimi: Başlıca Eğilimler, Gelişmeler ve Bologna Süreci. 5. Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Bildiriler, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, C. 1, Kocaeli.

Nutuk. Mustafa Kemal Atatürk. (<http://www.atam.gov.tr>. Erişim Tarihi: 09.04.2011)

Parlak, Nükrettin. (2005). Orta Asya- Kafkasya-Balkan Ülkeleriyle İlişkiler ve Türk Dış Yardımları (1992-2003). Yayınlanmış Doktora Tezi. TİKA yayın no:91. Todaie tez.

TİKA (Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı). 4668 sayılı Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun (E.T: 21.03.2011).

TÜİK. (Türkiye İstatistik Kurumu). <http://www.tuik.gov>. (Erişim Tarihi: 11.03.2011).

TASAM (TÜRK ASYA STRATEJİK İŞBİRLİĞİ). (<http://www.tasam.org/> . Erişim Tarihi: 11.04.2011).

Türk, Fahri. Türkiye –Türkmenistan İlişkileri 1990-2010. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi. C. 2, s. 2, y. 2010. s. 7. (<http://www.sobiad.org>. Erişim Tarihi: 11.04.2011)